

El Poema de Nadal, de Josep M. de Sagarra, a Manresa (1960-1987)

Glòria Ballús i Casòliva

Introducció

De la mà de l'Orfeó Manresà, *El Poema de Nadal* de Josep Maria de Sagarra va esdevenir una audició singular i única amb cent tres realitzacions.

La primera vegada que es va produir, l'any 1960 (en vida del propi autor), va ser una gran "novetat". La unió de text –un poema en català– i de música –unes cançons populars a l'entorn del pessebre– va ser una realització pròpia de l'Orfeó Manresà, durant vint-i-set anys, dins el cicle nadalenc. Des de la primera audició, el dia 1 de gener de 1960 fins la de l'11 de gener de 1987, varen expandir els versos del gran poeta català i la música de les entranyables cançons nadalenques per diferents poblacions de Catalunya.

Enllaçar la literatura i la música era una novetat, i encara ho era més al tractar-se d'una obra en català, en uns moments difícils per a la llengua catalana, tant pel què fa al text pròpiament, com també pels repertoris dels orfeons.

El rapsode encarregat de recitar aquests magnífics versos fou Àngel Tulleuda, en totes les audicions. Aquest actor, que de des la primera audició va oferir el *Poema* de memòria, amb la seva dicció i el to de veu era capaç de fer viure aquella "Nit de Nadal"; amb expressió sòbria, però amb sentiment i amb una perfecta seguretat, declamava el significat de cada paraula i de cada vers. Després de tants anys d'haver-lo recitat, podem dir que Tulleuda no el recitava sinó que l'havia fet seu, i les veus dels cantaires el conduïen per un camí viu i emotiu.

Aquesta unió de text i música va sorgir gràcies al plantejament, la imaginació i la capacitat creativa del cantai-

Audició del *Poema* a la sala d'actes de la Caixa d'Estalvis de Manlleu (1963)

re Magí Carrió Plans i del president l'Orfeó Josep M. Vives Llambí, sobre un intent anterior de Pasqual Piñot Busquet i Joan Prat Garriga. Fou captada, perfectament, per Josep M. Descarga¹, director del Cor de Cambra de l'Orfeó Manresà, que li donà el complement musical amb les obres que va escollir, que el feien més sentit, més real, més tendre i, alhora, més solemne.

L'empenta i la complicitat de la Junta directiva de l'Orfeó, formada per Albert Vilar, Pasqual Piñot, Josep Maria Orriols, Isidre Condal, Simeó Selga, Josefina Costa, Agustí Coll i Josep M. Vives Llambí, com a president, va saber tirar-ho endavant.

En les primeres audicions, fins l'any 1968, les cançons foren cantades pel Cor de Cambra de l'Orfeó Manresà, que dirigia Josep Maria Descarga. A partir de l'any 1969 les in-

Audició del *Poema* a la Sala Mestre Blanch del Conservatori de Música de Manresa. (1976)

tervencions corals foren interpretades per tots els cantaires de l'Orfeó Manresà i, encara que el director era el mestre Agustí Coll², va continuar dirigint-les el mestre Descarga.

L'Orfeó Manresà i *El Poema de Nadal*

El Poema de Nadal és un text escrit l'any 1931 pel prestigiós poeta i autor teatral català Josep Maria de Sagarra i de Castellarnau (Barcelona, 1894-1961).

La seva estructura literària està indicada amb quatre Cants i un final. **Cant I:** *Ai, aire d'aquesta nit!*; **Cant II:** *Els pastors han sentit el sotrac de les ales brillants i fredes...*; **Cant III:** *Un camí! Quina cosa més curta de dir! Quina cosa més llarga de seguir!*; **Cant IV:** *El camí ens ha portat a Betlem!* i **Final:** *Va ser una nit que va florir l'estrella, i va néixer l'Infant!* En les audicions realitzades, amb la participació de l'Orfeó Manresà, es feia una pausa entre el Cant II i el Cant III.

Les cançons que s'interpretaven eren en català, a excepció de dues que eren cantades en llatí. Algunes es mantingueren durant totes les audicions, altres, a criteri del director, anaren canviant. Cal esmentar, també, que sempre tingueren acompanyament instrumental.

L'any 1974, en l'etapa del president Francesc Xavier Francàs, es va fer una representació escenificada en el teatre Conservatori, de Manresa, que es va repetir l'any següent. En aquesta escenificació hi van intervenir la Coral Ixent i l'Esbart Manresà, que va ballar en alguns passatges. En l'opinió dels protagonistes no va resultar, degut a que les col·laboracions treien la intimitat que el recitat dels versos anava aportant i potser distreien.

Cal remarcar que, en diferents audicions, algunes cançons eren cantades per solistes, com per exemple *Anem a Betlem*, interpretada per Sabina Fornell, o Jose-

fina Costa (l'any 1980) i per Joan Basiana Costa (1981-1982), que també ho cantà juntament amb Teresa Simon, Teresa Soler i Glòria Gómez, el 1983; les estrofes d'*El Noi de la Mare* foren interpretades pels escolans de Montserrat Joan Basiana Costa i Albert Llusà Torra, l'any 1982, i en els primers anys en la cançó *Anem a Betlem* hi havia un solo de Josep M. Esquius, i Josep Maria Descarga en feia un altre en *El maig ha arribat*.

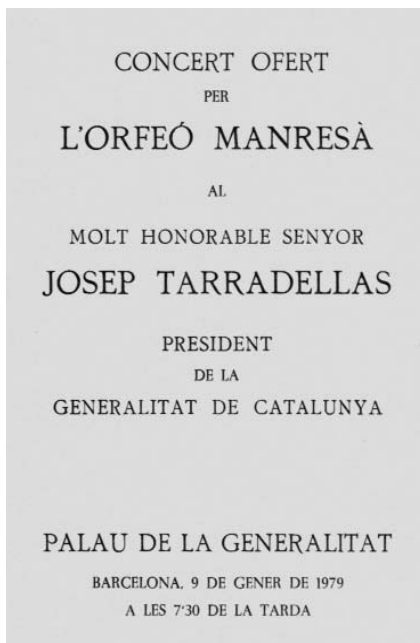
Se'n feren dos enregistraments, el primer en disc, realitzat el 5 de novembre de 1967, i, posteriorment en l'audició realitzada al Palau de la Generalitat, el 9 de gener de 1979, en disc i en cassette (a càrrec de l'empresa EDI-Master, de Barcelona).

Les audicions significatives

Totes les audicions foren realment sentides i han quedat marcades tant en la memòria com en el sentir del rap-sode, dels cantaires i dels instrumentistes.

No obstant això, podem indicar les que varen tenir unes característiques especials, com la del dia 14 de gener de 1968, dedicada al Pare Cassià Maria Just, abat del monestir benedictí de la Mare de Déu de Montserrat, a la Comunitat de monjos i a l'Escolania; o altres audicions que demostren que *El Poema* va arribar pràcticament a tota la geografia catalana, com les interpretades al teatre de Tortosa, a l'església parroquial de Verdú o la incursió a la Catalunya Nord, amb l'actuació a l'Església Parroquial de Saillagouse (Cerdanya Nord-França) i Església Parroquial de Puigcerdà.

Cal explicar més àmpliament, però, les que varen tenir una més important significació: la primera audició, la dedicada al President de la Generalitat de Catalunya i la que va tenir lloc a l'Ajuntament de Manresa.

Portada del programa

Audició del *Poema* al Saló de Sant Jordi del Palau de la Generalitat. (1979)

La primera audició, el dia 1 de gener de 1960, fou privada. La família Güell Albareda, de Can Llop de Gironella, amb familiars i amics, va acollir al grup de cantaires, als instrumentistes i al rapsode.

Aquesta família, anomenada popularment “la família Trapp de Gironella” (a l’estil de la coneguda pel·lícula), tenia una especial estima per la música i tots tocaven diferents instruments. Cal agrair el seu acolliment i també la mediació de Simeó Selga, component de la junta directiva, que tenia amistat amb la família i els hi va fer la proposta, que acceptaren de bon grat.

Fou l’estrena, i en el record dels que van viure aquella primera diada va quedar-hi una il·lusió pròpia de qui fa una actuació diferent i única. L’entusiasme sorgit per part de tots els protagonistes, i també dels que ho varen escoltar, va fer seguir aquesta vetllada literario-musical tan singular durant vint-i-set anys.

Una segona audició a remarcar va ser la realitzada al Palau de la Generalitat de Catalunya, el dia 9 de gener de 1979, dedicada al Molt Hble. Josep Tarradellas i a la seva família.

Fou un gran esdeveniment musical i també social. Acompanyats pel llavors alcalde de Manresa, Sr. Ramon Roqueta, varen assistir a l’audició que es va fer en el Saló de Sant Jordi, on es va enregistrar en directe. La fotografia, a la portada del disc i del cassette, de tots els protagonistes amb el President de la Generalitat, la seva esposa i la seva filla, rememora aquesta actuació.

El president de l’Orfeó Manresà, Josep Maria Orriols, va fer el següent discurs de dedicació:

“Molt Honorable President i senyora.

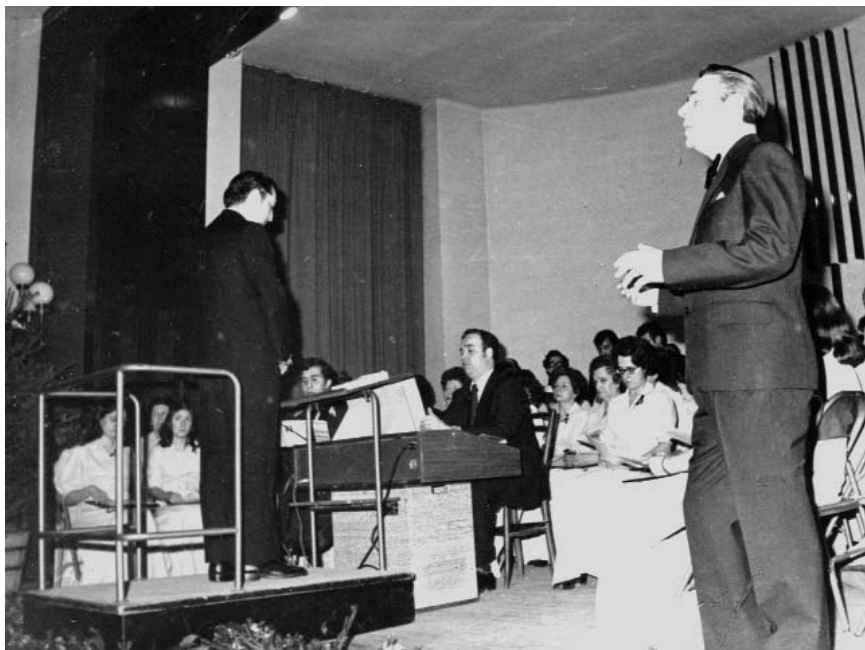
Permeteu unes breus paraules com a president de l’Orfeó Manresà i en nom del Mestre, Cantaires i Junta Direc-

El Molt Hble. Josep Tarradellas saluda al director Josep M. Descarga en presència del rapsode Àngel Tulleuda. (1979)

tiva, que us dirigeixo per agrair-vos el vostre oferiment que ha fet possible la nostra actuació en aquesta noble Casa, síntesi de la Història del nostre poble i seu de la Generalitat retornada.

Avui, Honorable President, escoltareu els versos emotius del gran Josep Maria de Sagarra, escoltareu els cants del nostre Orfeó i, sobretot, sentireu dintre vostre la presència emocional del Nadal del nostre país. Us parlaran d’àngels, de pastors, de rabadans i del Noi de la Mare. Us farem reviure el què és la essència dels versos i dels cants d’èpoques llunyanes. Tenim la intenció, Honorable President i senyora Antonieta, de fer-vos recordar aquells anys de la vostra, i nostra, infantesa on el món de les il·lusions encara tenia importància.

Audició del *Poema* amb el rapsode Àngel Tulleuda, amb Ignasi Torras a l'orgue i Josep M. Vilar al violoncel, sota la direcció de Josep M. Descarga. (1976)

Volem que feu un parèntesi, que no obstaculitzí la vostra tasca al servei de Catalunya. En nom de la Ciutat de Manresa, avui representada pel nostre Molt il·lustre senyor Alcalde i per l'Orfeó Manresà, us desitgem llargs anys de vida i llum als ulls i força al braç per regir el destí del nostre poble.”

La tercera audició significativa es va realitzar en el Saló de Sessions de l'Ajuntament de Manresa, el dia 19 de gener de 1985, per commemorar el 25è aniversari de la primera audició d'*El Poema de Nadal*.

L'editorial del diari *Regió 7*, publicat el mateix dia 19 de gener, se'n feia ressò i va explicar magníficament el què ofería l'Orfeó Manresà amb aquesta obra nadalenca:

“25 anys de Poema de Nadal

Una entitat excepcional, l'Orfeó Manresà, i un home excepcional, el rapsode Àngel Tulleuda, comparteixen avui amb la ciutat la celebració d'una fita memorable: els vint-i-cinc anys de representacions d'*El Poema de Nadal*. Si és usual celebrar aniversaris rodons, bodes d'argent, or i platí, i fins i tot centenaris, d'entitats ben nostrades, no ho és tant celebrar un quart de segle d'una obra d'aquestes característiques. Però els anys i les dècades han passat, han variat els noms dels cantaires, dels presidents i dels directors, i *El Poema de Nadal* ha continuat essent una tradició inexcusable en les diades nadalenques dels manresans. Moltes són les persones que no falten a la cita anyal, ja que se saben de memòria els versos de Josep Maria de Sagarra i cadascuna de les nades que s'hi intercalen harmoniosament. I no manquen els que, per mantenir viu el record durant l'any, escolten sovint l'enregistrament que es va fer d'una d'aquestes interpretacions anyals.

Orfeó Manresà i Àngel Tulleuda han aconseguit fer d'aquesta composició musical i poètica una de les importants

ambaixades manresanes per tot Catalunya i fins i tot, més enllà de les fronteres polítiques que divideixen la nostra nació cultural. És important no deixar de comprovar com les mostres culturals esdevenen els ambaixadors més importants de la ciutat de Manresa. No cal pas que comencem ara una relació de noms d'entitats que són a la ment de tots. L'Orfeó i en Tulleuda formen part, amb tota dignitat, i en lloc privilegiat, d'aquesta relació.

Han volgut ells compartir amb la ciutat la celebració d'aquestes noccs d'argent. Ho faran al Saló de Sessions de l'Ajuntament, de la Casa de la Ciutat, envoltats dels retrats de manresans il·lustres que han deixat petja històrica, i aplaudits pels seus conciutadans, amb les autoritats al capdavant. Calia que fos així, perquè així la ciutat converteix aquesta celebració, aquest compartir, en sincer homenatge dels manresans al seu Orfeó, al seu rapsode i a una obra nadalenca de la qual se sent orgullosa. Que sigui, doncs, per molts més anys.”

En aquesta audició, a més de l'alcalde Sr. Joan Cornet, hi assistiren Guiomar Amell, coordinadora territorial de la Conselleria de Cultura (que venia en representació del conseller); Josep M. Calmet, vice-president de la Diputació de Barcelona; i Juli Sanclimens, diputat al Parlament de Catalunya.

En aquest acte, el director de l'Orfeó, Josep Maria Descarga, en la seva presentació va dir:

“A cada audició del *Poema* l'acompanya aquell petit misteri i la incògnita de la nostra gosadia. Ja des dels primers poemes, vàrem creure oportú fer esment a l'auditori d'aquest muntatge poètic amb cançons i pinzellades musicals, per presentar aquesta joia literària d'un poeta, mai prou reconegut, de la nostra terra.[...] . Agraïm a l'Ajuntament de Manresa l'acollida en aquest històric Saló, i a

Última audició del *Poema* a l'església parroquial de Santa Maria d'Igualada. (1987)

les persones que ens acompanyen en l'audició d'aquest *Poema* memorable. [...]"

Varen seguir les paraules de Simeó Selga, emotives i sentides amb un relat explicatiu de tota la llarga trajectòria d'aquesta tradició nadalenca de l'Orfeó Manresà, que es transcriu íntegrament, ja que ofereix una visió molt completa del *Poema* i també expressa el significat i els sentiments que els protagonistes sentien.

En la pausa que es va fer, com era tradicional, el president de l'Orfeó Manresà, Josep Maria Manubens, va fer lliurament d'una placa commemorativa a Àngel Tulleuda, remarcant: "Aquest *Poema* és possible gràcies a ell i als que com ell diuen les coses amb el cor". També va donar una altra placa commemorativa al mestre director Josep Maria Descarga dient: "Per haver fet possible una unió de veus i cançons que ensenyen a estimar-nos".

Al final de l'audició, després d'un llarg aplaudiment, varen intervenir Guiomar Amell, que de forma entusiasta, entre altres coses va dir: "Heu dut el *Poema* com una flama encesa entorn de la qual s'ha aplegat la tasca de molta gent amb una tenacitat notable i molt important", i va subratllar la importància del mot i del missatge, i l'enaltiment de la nostra dignitat humana i nacional a través del *Poema*.

Finalment l'alcalde Sr. Joan Cornet, tancant l'acte, afegia: "Aquests vint-i-cinc anys són un orgull per a Manresa [...] és missatge de Pau, Llibertat i Germanor [...] Tant de bo que el *Poema* sigui cada any un referment en el nostre compromís de fer un món millor".

Els instrumentistes

En cada actuació i durant les cent tres representacions, foren diversos els instrumentistes que també col·laboraven, depenen de la seva disponibilitat i també de l'indret on es feia. La finalitat principal era acompanyar als cantaires, però en diferents passatges l'orgue o el piano també intervenia com a interludis, com en el cas de la melodia *El Noi de la Mare*; fent unes notes representatives de la cançó que s'interpretaria a continuació; tocant una melodia sense ser cantada, com és el cas de *Muntanyes regalades*; o, senzillament, fent "d'efectes especials" com, per exemple, el so dels ocells.

Els primers anys, únicament l'orgue i el piano feien l'acompanyament, però més endavant s'hi afegiren violins, flautes, violoncel·ls i contrabaix, segons el criteri del mestre director, que variava segons les representacions.

Foren instrumentistes durant aquests vint-i-set anys: Josep M. Basiana, Agustí Coll, Ignasi Torras, Josep Maria Solà i Glòria Ballús a l'orgue o harmòni; Maria Dolors Torra, Iscle Font, Manel Camp i Ramon Estrada, al piano; els flautistes Josep Padró, Valentí Vilar, Pere Joan Cardona i Montserrat Fernández; Carles Cases, Josep M. Vilar i Ricard Comas al violoncel; al violí Montserrat Molins, i Albert Serra, al contrabaix.

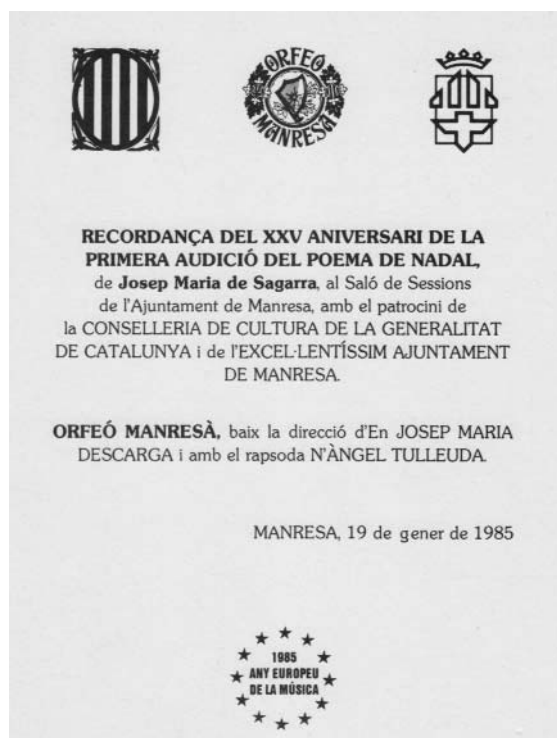
En el disc enregistrat el 1967, els instrumentistes foren: Sabina Fornell, solista; Ignasi Torras, orgue; Manel Camp, piano; i Josep Padró, flauta; i en el disc i cassette enregistrat l'any 1979, els instrumentistes foren: Ignasi Torras, orgue; Josep M. Basiana, piano; Josep Padró, flauta; i Josep M. Vilar, violoncel.

Recopilació

Tenim la sort que han pogut transmetre les seves vivències els escrits de Simeó Selga i Josep Maria Gasol, entre d'altres. L'anotació dels diferents discursos i escrits s'ha fet quasi íntegra, per què, qui millor que els propis protagonistes que van fer realitat i van viure la "vida" del *Poema*?

L'historiador manresà Josep Maria Gasol, en la caràtula del disc enregistrat l'any 1967, escriu:

"*El Poema de Nadal* ha esdevingut el gran poema català del misteri nadalenc, de les lletres contemporànies. Essent-ne diferent, i ben bé d'una altra època i d'un altre estil, entronca tanmateix –en línia de sentit pairal i per l'expressió d'uns sentiments idèntics– amb les millors mostres de la nostra vella poesia de Nadal i del ric cançoner popular de la diada. I, cada any que passa, va guanyant encara en popularitat. Puix, cada any, quan retorna la gran festa, ens sobta el nombre creixent de persones que se saben de memòria els passatges més importants del poema i en reciten unes llargues tirades de versos. [...] Els versos, lírics i punyents, de Josep Maria de Sagarra i les típiques melodies de Nadal, antigues i noves, –amb la versió acurada que ens en donen Àngel Tulleuda i l'Orfeó Manresà– són música agradable i agraïda, apta per a fer-nos cantar també l'angèlic «Glòria a Déu en les altures» "amb aquell to que ho deien els pastors", i que el poeta ens recomana. [...]"

Programa de l'audició del *Poema* al Saló de Sessions de l'Ajuntament de Manresa (1985)

El protagonista indiscutible durant tots aquests anys va ser Àngel Tulleuda, un dels principals actors del grup escènic teatral del Cercle Familiar Recreatiu "Els Carlins". El dir d'Àngel Tulleuda feia viure els versos a tothom. Fent pujar la intensitat de les frases quan calia, feia que es poguessin palpar, emocionalment, cada una de les paraules i els sentiments que transmetia, i amb l'acompanyament musico-coral s'introduïa fortament tot el seu significat en l'interior de la gent per endinsar-nos en l'ambient nadalenc de l'època.

Immers d'aquesta obra cabdal i emotiva, va saber transmetre la vivència d'aquest *Poema* amb un altre poema, que va dedicar als companys cantaires i a l'admirat mestre i amic Josep Maria Descarga, que li obsequià el dia de la última audició:

Nadal de dolença

Els meus pastors de Betlem
no gosen torrar avellanes;
prop del foc, tenen més fred,
tenen les celles gelades.
Sorpresos i agenollats,
en va, esperen la mà dextra
que els ha conduït tants anys:
esperen la mà del mestre.
Fins l'àngel, que ve a anunciar,
dirà el cant amb veu velada;
sap que res no serà igual
tot i el mateix pentagrama...
Ni el porró serà blau cel,
ni les muntanyes altives
vestiran molsa ni verd,
ni el camí tindrà sortida.
La llum de l'estrella blanca
serà opaca en l'horitzó
i la terrible barca
s'endurà bells anys d'esforç.
Amics: *El Poema* plora,
El Poema és agraït
ell sap que el gel de l'alosa
el podria fer esllanguir...
Poc a poquet, les campanes,
van dringant el seu metall
amb vint-i-set campanades:
a batallada per any.
I el ressò, per les muntanyes
com un musical emblema
dirà, arreu de les comarques,
que tots sou sang de *El Poema* !

Personalment he vist i he escoltat molts "poemes de Nadal", en teatres, en esglésies, tant a Manresa com en altres indrets, però aquella conjunció de la paraula dita per Àngel Tulleuda i la música cantada per l'Orfeó Manresà, en una estreta harmonia, és sentida, única i irreplicable.

Vull donar les gràcies a tots els que varen fer possible aquesta joia literario-musical i la van fer viure, per sem-

pre, en el record de tots els seus intèrprets i en tots els que el varen escoltar; i a tots els cantaires i al seu director Josep Maria Descarga que el va viure intensament al costat del rapsode Àngel Tulleuda, la peça clau.

Agraeixo, també, a Núria Uró Grané, cantaire de l'Orfeó Manresà i durant molts anys també arxivera de l'entitat, tota la informació que m'ha donat, les dades i també els seus records i les il·lusions viscudes. També vaig tenir el goig de participar musicalment (encara que en els últims anys) en aquest gran "invent" de relacionar els sentits versos d'un excel·lent poeta amb les delicades, solemnes i entranyables cançons nadalenques.

Simeó Selga i *El Poema de Nadal*

A l'any 1989, Simeó Selga Ubach, profund coneixedor del què representava en aquella etapa de l'Orfeó Manresà i enamorat d'*El Poema*, de Sagarra, que havia vist néixer i que va viure intensament, com a homenatge va publicar una ressenya. Abans, en l'audició realitzada a l'Ajuntament de Manresa, el dia 19 de gener de 1985, ho digué en el seu discurs, del qual donem els fragments més importants:

"[...] L'altre dia, el propassat dia 1 de gener de 1985, érem a Llívia; era el capvespre i entretant es desenvolupava l'execució d'*El Poema de Nadal*, tots els manresans allà presents, teníem una especial esgarripança emocional, teníem un càlid sentiment de record que ens portava a la primera audició d'aquest *Poema* que en aquells precisos minuts complia vint-i-cinc anys.

Sí senyores i senyors: fa vint-i-cinc anys i mesos que el llavors President de l'Orfeó, el malaguanyat Josep M. Vives juntament amb Magí Carrió, portats pels seus ideals, portats per la disconformitat cultural de l'època grisa que vivíem, portats per la seva capacitat creativa, els neguitejava la idea d'emmarcar amb cançons i música adient *El Poema de Nadal* de Josep Maria de Sagarra que ells coneixien abastament i admiraven profundament. Per vehicular el missatge, deien ells. I així ha estat amb tot l'encert.

Tot seguit s'integrava a la idea el llavors jove director del Cor de Cambra, en Josep Maria Descarga. Faltava naturalment la peça clau: el rapsode. I altra vegada Josep Maria Vives, que seguia, estimava i coneixia bé la gent del teatre ho tenia clar. Candidat únic: Àngel Tulleuda. I ben aviat fou feta la pinya, i el planejament, i l'estructura musical i els assaigs, les correccions pertinents i ... la il·lusió de posar-ho en pràctica.

Faltava el naixement, la primera audició, la prova definitiva. I tingueren "Fe en esperar l'estrella". Fou a Can Llop de Gironella: una casa pairal i una família totalment acollidora. Tothom recorda aquella nit que s'encengué l'estrella. Àngel Tulleuda ho ha repetit sempre i aquests dies molt més encara, que mai com aquella nit de la primera audició! "fou la nit més bella", veritat amic Tulleuda?

Un matrimoni amb molts fills, tot bondat i amarats de catalanitat, amb una forta cultura i sensibilitat musical,

juntament amb uns familiars, uns amics, i un foc que crepita. La família Güell-Albareda feia florir l'estrella i naixia amb nodriment definitiu aquest *Poema de Nadal*. Senyora Lluïsa Albareda, viuda Güell, gràcies sempre i també avui per acceptar estar entre nosaltres, ara i aquí.

I va seguir la llarga singladura. Vint-i-cinc anys del *Poema* entre palaus, santuaris, esglésies, sales i escenaris a voltes desballestats. Vint-i-cinc anys de *Poema* a uns públics cultes, àvids, atents, llibre a la mà i d'altres públics no tan puntuals, lleugerament despistats pensant en uns Pastorets i amb algun soroll de cacauet trencat. Però tan se val. El Missatge ha calat sempre. Sempre indefectiblement mirades tenses, ulls esbatanats, tremolor de mans, sospirs, alguna llàgrima i silencis que es podien tallar.

I mai fatiga interpretativa, ni en el Rapsode ni en el cantaires. Mai monotonia. Mai avoriment mental. Creuen molts i jo, ferment, que els cants han motivat el Rapsode i el Rapsode naturalment ha motivat els cantaires i els seus cants.

Però hi ha més encara: més enllà de la fatiga, dels quilòmetres de viatge i de les hores incòmodes, aviat superades, els cantaires s'han tornat uns diletants o, si voleu, uns gourmets del *Poema*. Els sentireu comentar després de cada interpretació: avui ha estat més sentimental, avui més íntim, avui més encès i grandiloqüent... perquè mai Àngel Tulleuda ha desglossat el Poema amb el mateix to o amb el mateix ritme. Sempre diferent.

El Poema ha fet vint-i-cinc anys de camí "Un camí aquesta cosa tan curta de dir i tan llarga de seguir". Alguns cantaires encara són els mateixos. Altres han anat variant. Han patrocinat el *Poema*: Caixa de Pensions i la Caixa d'Estalvis de Manresa, sempre, i últimament també la Caixa de Catalunya. Aquests últims (darrers) anys igualment la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Les successives Junes directives han anat protegint i promocionant *El Poema*. I el mateix es pot dir dels presidents. Després del recordat i enyorat Vives en fou Sanclimens. Després de Sanclimens en fou Francàs. Després de Francàs en fou Orriols i després d'Orriols n'és ara Manubens. Evidentment *El Poema* ha fet tan camí perquè no ha tingut fins ara "cap rabadà girat d'esquena".

I dues persones aguanten la caminada en llocs de màxima responsabilitat, sense defallir, de fa vint-i-cinc anys:

Josep Maria Descarga en la direcció musical i sobretot la veu, la dicció, el sentiment, l'esforç i la qualitat interpretativa d'Àngel Tulleuda. Hom es pregunta: com és el seu camí? Es pot contestar: "és l'únic, el vostre! Aquell que cadascú porta a les venes encara que no vulgui. I és igual que aquell camí dalt de la muntanya, ensopgat només perquè els silencis, perquè els ocells, perquè les herbes castes, van agafant tot el color d'un somni!"

Senyores i senyors en el somni viu d'aquestes vint-i-cinc anys i en aquesta audició commemorativa, aquí, al Saló de Sessions de l'Ajuntament de Manresa diem solemnement: Gràcies cantaires. Gràcies Instrumentistes. Gràcies Orfeó Manresà. Gràcies Mestre Josep Maria Descarga. Gràcies Rapsode Àngel Tulleuda. [...]"

Àngel Tulleuda i Rubió

Actor i recitador nascut a Manresa l'any 1931. S'inicià al món del teatre al voltant dels vuit anys, a la parròquia de Sant Josep del Poble Nou. De la mà de Mn. Lluís Bigas, despuntà ben aviat en la interpretació i recitació.

El 1946 s'incorporà a la Societat Coral Sant Josep, al carrer Na Bastardes, on durant un any acumulà la interpretació d'una obra nova cada setmana. L'any següent començà la seva llarga dedicació al Cercle Familiar Recreatiu, conegut com els Carlins. La primera obra que representà fou la comèdia *Blaïet, vailet*, de Josep M. Folch i Torres, on va fer el paper de protagonista. A partir de llavors hi actuà durant més de vint anys, interpretant els millors i els més importants papers del teatre català i fent de protagonista en les obres més destacades, fins i tot, del mateix autor Josep Maria de Sagarra. Durant una temporada també formà part de la companyia del director Esteve Polls.

A principis dels anys 70, una malaltia el retirà temporalment de l'activitat teatral, encara que durant els anys 80 participà en diversos concursos de teatre amb l'Agrupació Teatral Manresana, dirigida per Joan Llorc. Definitivament es retirà de l'escena teatral l'any 1992.

L'any 1974 rebé un homenatge i interpretà *La ferida lluminosa* de Josep M. de Sagarra, i en el 1983 fou guardonat amb el premi al millor actor de teatre català.

El 15 de febrer de 1987, pronuncià el pregó de la Festa de la Misteriosa Llum de Manresa, al Saló de Sessions de l'Ajuntament, sent els administradors de la festa el Cercle Familiar Recreatiu; en el qual parlà del Misteri de La Llum, dels manresans i del teatre.

El repertori musical

La relació de cançons interpretades com a acompanyament, anotades alfabèticament, foren:

- *Aclarida, beneïda*, melodia popular siciliana
- *Adeste Fideles (Fidels atenseu-vos)*, himne en llatí
- *Alabem tots al Senyor*, anònima
- *Allà dalt de la muntanya*, melodia popular catalana
- *Allà en un pessebre*, amb l'harmonització de J.E. Spilman
- *Anem a Betlem*, música de Mn. Àngel Obiols i text de Mn. Jacint Verdaguer
- *Cançó de Nadal*, popular
- *Cap a Betlem caminem*, de Mn. Lluís Romeu
- *El cant del ocells (Al veure despuntar)* (només instrumental)
- *El maig ha arribat*, anònima
- *El Noi de la Mare*, amb les harmonitzacions d'Ernest Cervera i d'Eduard Toldrà
- *El Rabadà (A Betlem me'n vull anar)*, melodia popular catalana

- *El rústec villancet*, de Lluís Maria Millet
- *Els àngels de la glòria*, melodia francesa amb l'harmonització de Manuel Oltra
- *En Joanet*, amb l'harmonització de J. Portet Roma
- *En néixer el Crist*, polaca amb l'harmonització de Berger
- *Els àngels proclamen*, melodia romanesa amb l'harmonització de Joseph Canteloube
- *Joia en el món*, de G.F. Haendel, traducció d'A. Martorell
- *Les setmanes de Daniel*, melodia popular catalana
- *Marxem, amb el vent*, amb l'harmonització de William Lemit, traducció de J. Costa
- *Mireu les estrelles*, melodia eslovena amb l'harmonització de Belar Colomer
- *Muntanyes regalades*, melodia popular catalana (només instrumental)
- *Nadal "Sento el fred de la nit"*, música de Manuel Oltra i poesia de J. Salvat Papasseit
- *Ning, nag, sempre alegrement*, popular anglesa amb l'harmonització de Baynon
- *On aneu els bons pastors*, popular suïssa amb l'harmonització de Joseph Canteloube
- *Santa Nit*, alemanya de F. Gruber
- *Tollite Hostias*, motet de C. Saint-Saëns

Els cantaires

En la primera audició, el Cor de Cambra de l'Orfeó Manresà estava format per les Sopranos: Josefina Costa, Àngela Serra, Sabina Fornells, Núria Giménez, Glòria Gómez i Teresa Soler; les Contralts: Maria Lluïsa Cunill, Maria Vergés, Joanina Picas, Paulina Selga, Concepció Monell i Núria Uró; els Tenors: Pasqual Piñot, Josep Esquius, Jaume Santamaria, Isidre Condal, Octavi Fullana i Isidre Parcerisas; i els Baixos: Josep Galobardes, Lluís Pujol, Pere Travé, Martí Puig i Joan Mateu. Els instrumentistes foren Maria Dolors Torra, piano, i Josep Maria Basiana, orgue; i els apuntadors Agustí Coll, Josep M. Vives, Magí Carrió i Téofilo Martínez.

Els intèrprets en la solemne actuació al Palau de la Generalitat (1979), foren els cantaires de l'Orfeó Manresà i el Petit Cor, amb les Sopranos: Teresa Soler, Paquita Pubill, Josefina Costa, Rosa Marqués, Anna Maria de Miguel, Maria Teresa Simón, Assumpció Tardà i Encarnació Cots; les Contralts: Rosa Maria Descarga, Maria Vergés, Joanina Picas, Núria Uró, Teresa Subirana, Pepita Miret i Maria Anna Soler, els Tenors: Daniel Mercadal, Manuel Roman, Isidre Parcerisas i Jaume Santamaria; i els Baixos: Joan Felip, Josep Torra, Joan Burés i Pere-Anton Bellorbí. Els instrumentistes foren Ignasi Torras, orgue; Josep M. Basiana, piano; Josep Padró, flauta; i Josep M. Vilar, violoncel.

Els cantaires de l'Orfeó Manresà, en l'audició a l'Ajuntament de Manresa (1985), foren les Sopranos: Maria Enric, Àngela Marín, Teresa Soler, Maria Teresa Argemí, Soledat Jorba, Maria Teresa Simón, Maria Assumpció Tardà, Glòria Gómez, Àngela Serra, Maria Alba Santamaria, Lúdia Vilaseca, Judit Camprubí, Marta Rufas i Maria Comas; les Contralts: Lluïsa Felip, Rosa Maria Descarga, Esperança Vilalta, Mercè Padrós, Lluïsa Cunill, Joanina Picas, Maria Carme Costa, Núria Uró, Maria Vergés, Mercè Mañosas, Pilar Galindo, Pilar Gamisans, Cristina Blesa i Immaculada Cuñat; els Tenors: Daniel Mercadal, Ferran Compte, Isidre Parcerisas, Manuel Roman, Ramon Bonvehí, Marià Cardona, Màxim Pujol, Serafí Solà, Carles Compte, Ferran Bonvehí i Joan Roses; i els Baixos: Francesc de Paula Bellorbí, Marià Carrió, Joan Felip, Valentí Torras, Isidre Vilaprinçó, Josep Santamaria, Ramon Salvadó, Albert Blesa, Jordi Gibert, Pere Anton Bellorbí, Ramon Riu i Robert Pujol. Els instrumentistes foren Josep Maria Solà, orgue; Valentí Vilar, Montserrat Fernández i Pere Joan Cardona, flautes; i Montserrat Molins, violí.

Les audicions

Les dates i els indrets on varen tenir lloc les audicions del *Poema*, foren:

1960

1 de gener: Can Llop de Gironella

3 de gener: Conservatori Municipal de Música de Manresa

9 de gener: Conservatori Municipal de Música de Manresa

25 de desembre: Escola La Renaixença de Manresa

1961

23 de desembre: Centre Catòlic de Callús

25 de desembre: Escola La Renaixença de Manresa

1962

6 de gener: Centre Catòlic de Navàs (tarda) i La Llar del Poble Nou de Manresa (nit)

14 de gener: Església parròquia de Bagà (amb una bona nevada)

21 de gener: Església de Nostra Senyora de Pompeia de Barcelona

23 de desembre: Teatre El Patronat de Berga

25 de desembre: Emissora de Ràdio Manresa (a causa d'una gran nevada)

1963

1 de gener: Escola La Renaixença de Manresa

29 de gener: Ateneu de Sant Vicenç de Castellet

22 de desembre: Sala d'actes de la Caixa d'Estalvis de Manlleu

25 de desembre: Escola La Renaixença de Manresa

29 de desembre: Teatre El Patronat de Berga

1964

25 de desembre: Escola La Renaixença de Manresa

1965

25 de desembre: Escola La Renaixença de Manresa

1966

2 de gener: Teatre d'Avinyó

25 de desembre: Escola La Renaixença de Manresa

1967

1 de gener: Teatre de Sant Hilari Sacalm

5 de novembre: enregistrament del disc (CL 24ML. Edigsa)

17 de desembre: Teatre de Casserres

25 de desembre: Escola La Renaixença de Manresa

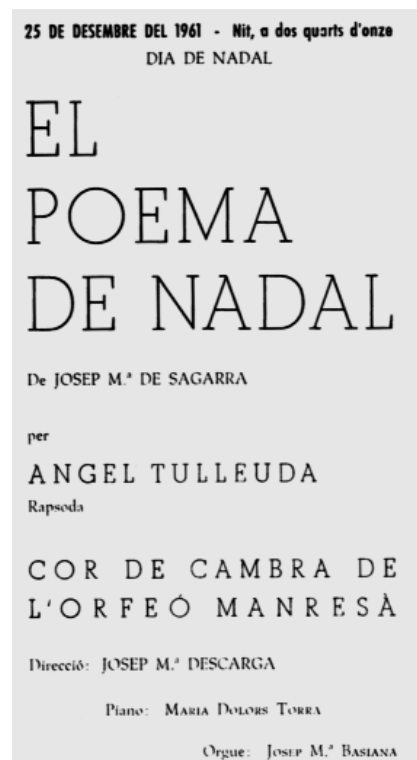
1968

14 de gener: Monestir de la Mare de Déu de Montserrat

29 de desembre: Teatre de Monistrol de Calders

1969

25 de desembre: Conservatori Municipal de Música de Manresa

Portada del programa

1970
25 de desembre: Conservatori Municipal de Música de Manresa

1971
31 de gener: Teatre de Tortosa
25 de desembre: Conservatori Municipal de Música de Manresa

1972
2 de gener: local de la Joventut Catòlica de Molins de Rei
24 de desembre: Teatre de Moià
25 de desembre: Conservatori Municipal de Música de Manresa

1973
6 de gener: Església de Verdú
7 de gener: Teatre de Badalona

1974
26 de desembre: Teatre Conservatori de Manresa (escenificat)

1975
19 de gener: Església de Vic
26 de desembre: Teatre Conservatori de Manresa (escenificat)

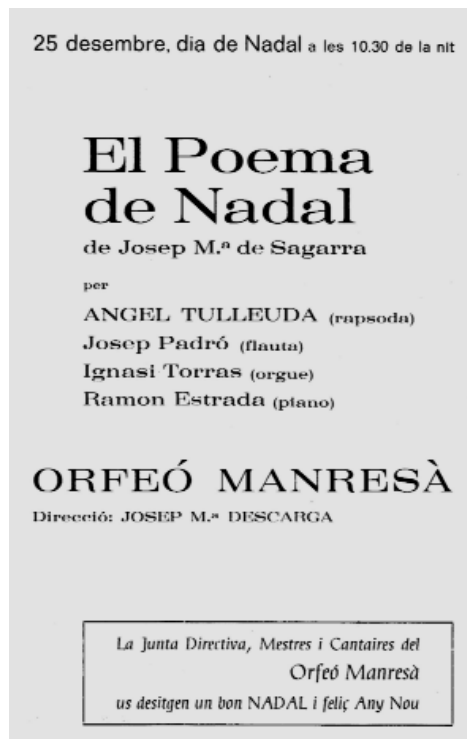
1976
3 de gener: Teatre de Gironella
25 de desembre: Conservatori Municipal de Música de Manresa

1977
25 de desembre: Conservatori Municipal de Música de Manresa

1978
1 de gener: Cooperativa Barcelonesa Alimentària "Cabrana" de Barcelona
25 de desembre: Auditori de Sant Francesc de Manresa

1979
9 de gener: Concert ofert per l'Orfeó Manresà al Molt Hble. Sr. Josep Tarradellas, president de la Generalitat de Catalunya i a la seva família, al Palau de la Generalitat a Barcelona (enregistrament d'un disc i un cassette durant l'actuació).
4 de febrer: Església Vella, parròquia de Sant Miquel de l'Espluga de Francolí

1980
25 de desembre: Residència de les Germanes Reparadores de Manresa
En aquesta audició, l'Orfeó Manresà lliurà de l'ensenyament d'or de l'entitat a l'amic i tants anys col·laborador

Portada del programa

rador en l'audició d'*El Poema de Nadal* Àngel Tulleuda. Fou íntima i només es recitaren alguns fragments, degut a que Àngel Tulleuda estava convalescent d'una important intervenció quirúrgica cardíaca. Es dedicà especialment als socis i amics de l'Orfeó.

1981
19 de desembre: Església Parroquial de Matadepera
26 de desembre: Auditori de Sant Francesc de Manresa

1982
2 de gener: Parròquia dels Àngels de Barcelona
6 de gener: Casal Calafí de Calaf
10 de gener: Casal Cultural Codinenc de Sant Feliu de Codines (50a audició)
17 de gener: Casa de Cultura de La Caixa, al Parc Municipal de Moià
18 de desembre: Església Parroquial de Sant Vicenç de Castellet
25 de desembre: Conservatori Municipal de Música de Manresa
29 de desembre: Monestir de Sant Cugat del Vallès

1983
1 de gener: Església Parroquial d'Aiguafreda
2 de gener: Auditori Pau Casals de Sant Salvador del Vendrell (matí) i Església del Sagrat Cor de Tarragona (tarda)

8 de gener: Església Parroquial de Santpedor
 9 de gener: Església Parroquial d'Avinyó
 15 de gener: Església Parroquial d'Artés
 16 de gener: Capella del Col·legi de les Germanes Carmelites de Mollerussa
 18 de desembre: Monestir de Santa Maria de Lluçà de Prats de Lluçanès (matí) i Parc Cinema de Centelles (tarda)
 23 de desembre: Església Parroquial de Santa Engràcia de Montcada i Reixac
 25 de desembre: Conservatori Municipal de Música de Manresa
 26 de desembre: Centre cultural de La Caixa de Terrassa

1984

6 de gener: Museu de Granollers
 8 de gener: Teatre de les Germanes del Pare Coll de Vic
 15 de desembre: Sala de Sant Salvador de Guardiola
 23 de desembre: Església Parroquial de Sant Pere de Figueres (tarda) i Església Parroquial del Port de la Selva (vespre)
 26 de desembre: Església de Santa Clara de Manresa
 30 de desembre: Cinema Clavé de Tordera

1985

1 de gener: Església Parroquial d'Alp (migdia) i Església Parroquial de Llívia (vespre)
 4 de gener: Local de l'Orfeó Gracienc de Barcelona
 19 de gener: Saló de Sessions de l'Ajuntament de Manresa (25è aniversari de la primera audició)
 20 de gener: Església Parroquial de Sant Esteve de Bagà (migdia) i Església Romànica de Puig-reig (tarda)
 3 de febrer: Monestir de Sant Benet de Bages (migdia) i Església Parroquial de Mollet (tarda)
 15 de desembre: Monestir de Santa Maria de l'Estany
 22 de desembre: Església Parroquial de Santa Eulàlia d'El Papiol (migdia) i Església Parroquial de Sant Cebrià de Tiana (tarda)
 26 de desembre: Cripta de la Basílica de Santa Maria de la Seu de Manresa
 29 de desembre: Església Parroquial de Sant Julià de Cerdanyola

1986

12 de gener: Església Parroquial d'Olesa de Montserrat
 17 de gener: Església Evangèlica Baptista de Manresa
 19 de gener: Local de l'Orfeó Badaloní de Badalona
 26 de gener: Església Cor de Maria de Solsona
 9 de febrer: Església Parroquial de Castellterçol
 7 de desembre: Església Parroquial de Saillagouse (Cerdanya Nord-França) (migdia) i Església Parroquial de Puigcerdà (tarda)
 14 de desembre: Església Parroquial de Sant Pere de Gelida
 20 de desembre: Església Romànica Creu de Barberà de Sabadell
 21 de desembre: Associació Familiar el Casal de Sant Andreu de Llavaneres
 26 de desembre: Sala La Plana de l'Om de la Caixa d'Estalvis de Manresa
 28 de desembre: Monestir de Sant Joan de les Abadesses (migdia) i Església Parroquial de Campdevànol (tarda)

1987

4 de gener: Parròquia de Santa Maria de Blanes (migdia) i Casal de la Cultura de Lloret de Mar (tarda)
 11 de gener: Església Parroquial d'Esparreguera (migdia) i Església de Santa Maria d'Igualada (tarda)

NOTES

1. Josep Maria Descarga Obradors (*1927; †2006) va dirigir el "Cor de Cambra" (secció de l'Orfeó Manresà) i, posteriorment, l'any 1976, a la jubilació del director Agustí Coll, prengué el relleu com a director de l'Orfeó Manresà, fins el 1987. Amb la nova etapa, l'Orfeó deixà de fer *El Poema de Nadal*.
2. Agustí Coll Herbera (*1910; †1976) fou director de l'Orfeó Manresà de 1947 a 1976. L'Ajuntament de Manresa li atorgà la Medalla de la Ciutat en reconeixement a la seva tasca, l'any 1976.

Glòria Ballús i Casòliva

Doctora en Musicologia